

КАПЛИЦЫ СМАРГОНШЧЫНЫ ЯК ПОМНІКІ САКРАЛЬНАЙ АРХІТЭКТУРЫ

THE CHAPELS OF SMORGONSHCHINA AS MONUMENTS OF SACRAL ARCHITECTURE

В. В. Пішчака, Н. М. Даўгулевiч
V. Pishchaka, N. Dauhulevich

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, МДЭІ імя А. Д. Сахарова БДУ,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь
V_Pishchako@mail.ru
Belarusian State University, ISEI BSU, Minsk, Republic of Belarus*

Абмяркоўваецца гісторыя ўзнікнення капліц як сакральных пабудов на тэрыторыі Сморгонскага р-на, прааналізавана іх функцыянальнасць на сучасным этапе. Прыведзена класіфікацыя па часе іх узнікнення, відах, архітэктурных стылях.

During the research, the history of the appearance of chapels as sacred structures was traced, and their functionality was analyzed at the present stage. Their classification according to the time of occurrence, the types and architectural styles is given. The territorial location of the chapels is analyzed.

Ключавыя словы: капліцы, архітэктурны стыль, будаўнічы матэрыял.

Keywords: chapels, architectural style, construction material.

Помнікі старадаўняга хрысціянскага дойлідства, якія знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі, з'яўляюцца неад'емнай часткай матэрыяльнай культуры беларускага народа.

Мэта работы – прасачыць гісторыю ўзнікнення капліц як сакральных пабудов у Сморгонскім р-не ў кантэксце вызначэння іх відаў і функцыянальнасці на сучасным этапе. Матэрыял для даследавання сабраны і апрацаваны самастойна.

Існаванне шматлікіх прыдарожных капліц на Сморгоншчыне адлюстроўвае не толькі хрысціянскую гісторыю краю, але і тое ўшанаванне, што аддавалі і аддаюць мясцовыя жыхары сваёй веры падчас святочных набажэнстваў і штодзённых малітваў.

Капліца (ад *познелац.*: capella, cappella памяншальнае ад *познелац.*: сарра (сара) капа, від убору каталіцкіх святароў, першапачаткова – плашч-накідка) – хрысціянская культавая пабудова, прызначаная для рэлігійных набажэнстваў і малітваў.

Дакладны час узнікнення капліц на Сморгоншчыне немагчыма вызначыць, паколькі народная культура мінулага, у тым ліку гісторыя будаўніцтва гэтых мініяцюрных сакральных аб'ектаў, засталася па-за ўвагай пісьмовых крыніц [1]. Сёння самая старая капліца Маці Божай Вастрабрамскай знаходзіцца ў Залесі ў сядзібе М. Агінскага (1815 г.).

На тэрыторыі Сморгонскага р-на знаходзяцца капліцы трох відаў: прыдарожныя, могілавыя і капліцы-храмы [2].

Усяго на Сморгоншчыне налічваецца 40 капліц, большасць з якіх знаходзіцца ў Вішнеўскім (12) і Жодзішэўскім сельскіх саветах (7).

У якасці будаўнічага матэрыялу для капліц у мінулыя часы выкарыстоўвалі каменне і драўніну. Часцей за ўсё капліцы будаваліся на ахвяраванні багатых людзей (напрыклад, у Дабраўлянах). Інтэр'ер капліц вызначаецца сваёй сціпласцю: часта ён складаецца з адной статуі ці аднаго абраза.

Архітэктурны стыль капліц Сморгоншчыны змяняецца з часам. У пачатку XIX ст. капліцы будуецца ў стылі класіцызму. Напрыклад, могілавая капліца ў Сморгоні вырашана 2-яруснай вежачкай пад шатровым пакрыццём з карнізам, якое завяршаецца крыжам. Фронтальная грань крапавана прамавугольнымі нішамі, верхняя з якіх прызначана для абразка [3].

З другой паловы XIX ст. з'яўляюцца капліцы ў так званым народным стылі. Напрыклад, каплічка ў вёсцы Вішнева пабудавана з цэглы, вырашана 2-яруснай 4-граннай вежай пад шатровым пакрыццём, завершаным каваным крыжам. Грані высокага яруса прарэзаны арачнымі ашклянёнымі нішамі для сакральнай скульптуры [3].

У канцы XIX ст. будаўніцтва вядзецца ў стылі неаготыкі. Прыкладам гэтага стылю з'яўляецца капліца ў вёсцы Івашкаўцы, якая пабудавана з цэглы як пахавальня [3].

А ў канцы XX ст. будаўніцтва вядзецца ў стылі мадэрн, для якога характэрна выкарыстанне элементаў готыкі і народнага мастацтва. Так, капліца-храм «Трох Віленскіх пакутнікаў» простая, прамавугольная ў плане. Маляўнічасць і своеасаблівы каларыт надаюць пабудове чатырохбаковая вежачка, якая мае масіўныя трох'ярусны выгляд і крывалінейнае завяршэнне дзвярных і ваконных праёмаў [3].

У цяперашні час самая маладая капліца была асвечана ў 2011 г. на могілках вёскі Гавуці. Такім чынам, традыцыі ўзвядзення капліц у Смагонскім р-не маюць свой пачэсны працяг, што сведчыць пра непарыўнасць традыцый.

ЛІТАРАТУРА

1. *Абламскі, В. Я.* Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь / склад. В. Я. Абламскі, І. М. Чарняўскі, Ю. А. Барысюк. – Мінск : БЕЛТА, 2009. – 684 с.
2. *Габрусь, Т. В.* Мураваная сакральная архітэктура XVI–XVIII стст. / Т. В. Габрусь // *Архітэктура Беларусі: Нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце*. Т. 2. – Мінск, 2006. – С. 137–391.
3. *Сергачев, С. А.* Народное зодчество Беларуси / С. А. Сергачев // *Техническое нормирование, стандартизация и сертификация в строительстве*. – 2011. – № 6. – С. 93–101.

УМОВЫ ФАРМІРАВАННЯ ГАНДЛЁВЫХ КАМУНІКАЦЫЙ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ Ў КАНЦЫ I – ПАЧАТКУ II ТЫС. Н. Э.

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF TRADE COMMUNICATIONS ON THE TERRITORY OF BELARUS IN THE LATE 1 – EARLY 2 MILLENNIUM AD

М. А. Плавінскі¹, В. М. Сідаровіч²

M. Plavinski¹, V. Sidarovich²

¹Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, МДЭІ імя А. Д. Сахарава БДУ,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

²Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, гістарычны факультэт,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

plavinsky_arc@mail.ru

¹Belarusian State University, ISEI BSU, Minsk, Republic of Belarus

²Belarusian State University, faculty of history, Minsk, Republic of Belarus

Праца прысвечана вывучэнню асноўных фактараў фарміравання гандлёвых камунікацый канца I – пачатку II тыс. н. э. на тэрыторыі Беларусі. Сярод найбольш істотных прычын, што ўплывалі на працэс фарміравання гандлёвых камунікацый, былі прыродныя, а таксама сацыяльныя і дэмаграфічныя ўмовы.

The work is devoted to the study of the main factors of the trade communications formation of the end of the 1 – the beginning of the 2 millennium AD on the territory of Belarus. Among the most important factors that influenced the formation of trade communications there were natural ones, as well as social and demographic conditions, which are considered in the text.

Ключавыя словы: тэрыторыя Беларусі, гандлёвыя камунікацыі, прыродныя ўмовы, сацыяльныя і дэмаграфічныя ўмовы

Keywords: the territory of Belarus, trade communications, natural conditions, social and demographic conditions

У вывучэнні працэсаў фарміравання гандлёвых камунікацый і цэнтраў гандлю на пэўнай тэрыторыі важную ролю адыгрывае асэнсаванне шэрагу істотных фактараў, сярод якіх у якасці ключавых можна вылучыць: 1) прыродныя ўмовы; 2) сацыяльныя і дэмаграфічныя ўмовы.

Прыродныя ўмовы фарміравання гандлёвых камунікацый. Жыццядзейнасць кожнага чалавечага калектыву вельмі цесна звязаная і ў значнай ступені прадвызначана прыроднымі ўмовамі, у якіх дадзены калектыв існуе і функцыюе. Гэта, натуральна, тычыцца і гандлёвай дзейнасці, бо менавіта прыроднае асяроддзе прадвызначае ўмовы і асаблівасці фармування гандлёвых камунікацый, шчыльнасць сеткі і магчымую інтэнсіўнасць іх выкарыстання. У сваю чаргу, наяўныя прыродныя рэсурсы вызначаюць магчымыя прадукты для экспарту і тавары, якія неабходна было імпартаваць.

Галоўнымі фактарамі фарміравання сістэмы гандлёвых шляхоў, што прайшлі праз тэрыторыю Беларусі ў канцы I тыс. н. э., былі шчыльная рачная сетка, наяўнасць абсяжных лясных масіваў, а таксама асаблівасці сістэмы пасяленчай структуры, якая сфарміравалася ў працэсе славянскага рассялення ў рэгіёне. Менавіта гэтыя прыродна-дэмаграфічныя характарыстыкі прадвызначалі асаблівасці фарміравання сістэмы гандлёвых камунікацый. На разгледзе кожнага з іх варта спыніцца больш падрабозна.

Размяшчэнне тэрыторыі Беларусі на водападзеле Балтыйскага і Чорнага мораў натуральным чынам ператварала гэты рэгіён у своеасаблівы вузел водных шляхоў, з якога можна было рухацца ў самых розных кірунках. Важнае значэнне меў і характар саміх рэк – адсутнасць парогаў, вадаспадаў, быстрын, а галоўнае, вялікая гушчыня рачной сеткі (44 км на 100 кв.км плошчы).